تاثیرات سوء قربانی شدن (مزمن) بر مَنِش

دکتر عنایت خلیقی سیگارودی
روان‌پزشک، روان‌درمانگر

PTSD به‌مثابه‌ی اختلال شخصیتی

- اختلال اضطرابی
- اختلال تجزیه‌ای
- اختلال استرس (سندروم‌های وابسته به استرس)
- اختلال شخصیت: اِزمان مشکلات تجزیه‌ای و سایر کژکاری‌های زیربنایی در PTSD پیچیده منجر به اختلالاتی می‌شود که هم ازمان لازم را داراست و هم جنبه‌های مختلف رشد و کارکرد شخصیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

مثال‌هایی از موقعیت‌های منجر به PTSD پیچیده

- اسرای جنگ در کمپ‌های انباشته
- زندانیان سیاسی در سلول‌های انفرادی
- کودکان قربانی سؤرفتار فیزیکی/جنسی/روانی مزمن

شیوه‌های اِعمال تهدید و فشار جهت شکستن قربانی

- محروم کردن از غذا، سرپناه، ورزش، بهداشت فردی، خلوت شخصی، ...
- خشونت فیزیکی
- تهدید قربانی به قتل وی و/یا نزدیکانش
- دوره‌های غیرقابل‌پیش بینی طغیان فشار و خشونت
- واداشتن قربانی به انجام درخواست‌های متعدد گذرا و ناهمخوان، و اِعمال قواعد خُرد و جزئی متناقض
- حذف ارتباط فیزیکی و عاطفی قربانی با سایرین
- الطاف کوچک، گذرا، گاه‌گاهی، غیرقابل پیش بینی و فاقد توجیه منسجم
- واداشتن قربانی به خیانت به اساسی‌ترین تعلقاتش با حضور داشتن یا شرکت فعال در جنایت علیه سایرین

اهداف شیوه‌های اِعمال تهدید و فشار

- القای وحشت و درماندگی
- تخریب حس خودمختاری و وابسته ساختن قربانی به مهاجم در همه‌ی زمینه ها حتی اساسی‌ترین آنها
- ایجاد و تقویت رابطه‌ی برآمده از آسیب: traumatic bonding (شیرخوارواری روان‌شناختی به تعبیر سایمندز، 1982)
- افت ظرفیت های ابتکار و برنامه‌ریزی

حالات باقی‌مانده پس از رهایی از اسارت

- انفعال و درماندگی
- حس حضور مهاجم و تداوم ذهنی ارتباط تک قطبی قربانی و مهاجم
- اشتغال ذهنی با اَعمال مجرمانه‌ی برخی مهاجمان
- پروراندن نگرانی‌های ذهنی از حضور نیروهای مهارنشدنی شرارت در دنیا
- تداوم ترس از مهاجم و انتظار شکار شدن دوباره توسط او
- احساس پوچی، سردرگمی و بی‌ارزشی در غیاب مهاجم
- از بین رفتن حس اعتدال در روابط بین فردی: یا دلبستگی عمیق یا جدایی با وحشت شدید

زیرساخت‌های روان‌شناختی مشکلات ارتباطی قربانیان آسیب مزمن

- کرختی هیجانی و الکسی‌تایمی
- ناامنی
- بی‌اعتمادی
- خشم مزمن
- عذاب وجدان
- وابستگی
- خودمحوری
- درماندگی
- سلطه‌جویی
- مشکل در همدلی
- دوپاره‌سازی

الگوهای خاص مشکلات ارتباطی بازماندگان

- مشکل در تحمل تنهایی/ سؤظن و احتیاط در نزدیک شدن
- وحشت از ترک شدن / وحشت از قرار گرفتن تحت سلطه‌ی دیگری
- تمایل به تشکیل روابط وابسته‌ی ویژه با مراقبین آرمانی‌شده
- تخطی از حد و مرزها و قوانین و قواعد
- اختلاف و کشمکش
- استثمار و بهره‌کشی

نظیر این الگوها در مبتلایان به اختلال شخصیت مرزی هم دیده می‌شود، که سابقه‌ی سؤرفتار در کودکی آنان نیز شایع است.

تغییرات پاتولوژیک ساختارهای خویشتن در بازماندگان

- درهم‌شکستن بازنمودهای بدن
- درهم‌شکستن بازنمودهای سایرین
- درهم‌شکستن معناها و ارزش‌ها و آرمان‌های مؤید یک‌پارچگی و هدف‌مندی

- برآمدن حسی بدسرشت از خویشتن به‌مثابه‌ی آلوده، گناه‌کار و پلید
- چندپاره شدن حس خویشتن (atomization) تا حد چندشخصیتی شدن
- ناپایداری حس خویشتن
- دوپاره‌سازی بازنمودهای ذهنی خویش و سایرین (splitting)

درهم‌شکستن هویت در قربانیان

- قربانی ترومای حاد: «دیگه خودم نیستم/نبودم (انگار دیگه اون آدم قبلی نیستم. یکی دیگه شده‌م).»
- قربانی ترومای مکرر مزمن: «دیگه خودی وجود نداره (انگار آدم نیستم).»

پدیده‌ی تکرار در PTSD

- PTSD ساده:
- تکرار خودبه‌خودی خاطره‌ی آسیب
- حس کردن مجدد تجارب بدنی-حسی زمان آسیب
- رفتارهای تکرار نقش

- PTSD پیچیده:
- تکرار صدمه به‌دست خود و/یا دیگران (به ویژه در قربانیان ترومای مزمن در زمان کودکی)

ویژگی‌های تکرار صدمه در PTSD پیچیده

- در ظاهر ارتباط مستقیمی با ترومای اولیه ندارد.
- صرفاً تکرار نقش یا زنده شدن تجربه‌ی زمان آسیب نیست.
- به‌لحاظ نشانه‌شناختی یا مَنِشی شکل مبدل به‌خود می‌گیرد.

نکاتی در زمینه‌ی تکرار آسیب

- یکی از ساز و کارهای آن بازیابی حس عاملیت یا خروج از انفعال، و ساز و کار دیگر آن همانندسازی با مجرم/آزاررسان است.
- در زنان قربانی سؤرفتار جنسی مزمن در کودکی احتمال تکرار قربانی شدن در بزرگسالی دو برابر جمعیت عادی است.
- احتمال آزاررسان شدن قربانیان سؤرفتار مزمن در کودکی بیش از سایرین است (به‌ویژه در مردان)
- سابقه‌ی مشاهده‌ی خشونت خانگی یا قرار گرفتن در معرض سؤرفتار جنسی در کودکیْ خطر ازدواج زنان با جفت آزاررسان را افزایش می‌دهد.
- نکته: بررسی‌ها نشان می‌دهند که زنان قربانی سؤرفتار در کودکی، بیشتر به مادرانی محافظت کننده بدل می‌شوند تا مادرانی آزاررسان

ترومای مزمن برآمده از عرف و فرهنگ تربیت مرضی

- گفتمان سادومازوخیستی (درون‌فردی و ارتباطی)
- ابرمن سخت‌گیر (inner perpetrator)

پایان